

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ
TÜRKMER

Türk Devletleri Teşkilatı: Tarihsel Bir Analiz

Emir YILMAZ

Bu yayının tüm hakları Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne aittir. İzin olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

© 2024 TÜRKMER

Giriş

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), bağımsız Türk Devletleri arasında ortak kurumsal bir çatı altında iş birliğini tesis etme amacıyla uluslararası bir örgüt olarak 2009 yılında "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" adıyla kurulmuştur. Bu teşebbüs Avrupa Birliği (AB) ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi bir bileşik güç oluşturma çabası olarak ifade edilebilir.² Orta Asya'dan Avrupa'ya etkisi giderek artan stratejik bir örgüt olduğunu da ifade etmek mümkündür. Bu çalışmadaki amaç bu örgütün kuruluş döneminden bu yana geçirdiği evrimi yakın plana almaktır.

Tarihsel Süreç

Mustafa Kemal Atatürk aşağıdaki pasajda bir bölümü yer alan 1933 tarihli meclis konuşmasında;

*"Bugün, Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır; fakat, yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez; tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir; bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman, Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim, bu dostumuzun idaresinde, dili bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir; hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır; manevî köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların, yani dış Türklerin bize yaklaşmasını bekleyemeyiz, bizim onlara yaklaşmamız gerekli."*³

şeklindeki ifadeleriyle önemli bir öngöründe bulunarak Türkiye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması durumunda SSCB içindeki Türk Devletleri ile yakın ilişkiler kurmasını telkin etmiştir. Nitekim Türkiye'de 26 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan

¹ Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÜRKMER) araştırmacısı, Uluslararası İlişkiler ve Tarih bölümü lisans öğrencisi.

² ŞAHİN, K., & CANDAN, G. (2023). PERFORMANCE ANALYSIS FOR THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES MEMBER COUNTRIES IN THE CONTEXT OF POWER ELEMENTS AND SUGGESTIONS IN TERMS OF SMART POWER. Management and Political Sciences Review, 5(1), 55-80. <https://doi.org/10.57082/mpsr.1260851>

³ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=3968&P5=B&page1=7&page2=7 (Erişim Tarihi: 29.07.2023)

ve Türkmenistan gibi Türk Devletleri ile yakın ilişkiler kurmaya kararlı bir şekilde girişmiştir. Türk Konseyi (Keneşi)'nin 2009 yılında tesis edilmesine kadar olan periyotta çok sayıda zirve yapılarak Türk Dünyasındaki iş birliğinin temelleri atılmaya çalışılmıştır. Türk Konseyi öncesinde Türkiye, Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan arasında 10 adet liderler zirvesi gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ev sahipliğinde 1992'de Ankara Bildirisi'nin imzalandığı toplantıyla başlayan zirveler diplomasisi, 2010 yılına kadar devam etmiştir. 1992'deki başlangıç zirvesine Türk Dünyasının devlet başkanları; Ebulfez Elçibey, Askar Akayev, Nursultan Nazarbayev, Saparmurad Niyazov ve İslam Kerimov katılmıştır. Yüksek düzeyli katılımı ile gerçekleşen zirvede Türk Dili Konuşan Ülkeler arasındaki iş birliği olanakları masaya yatırılmıştır. Taraflar arasında ortak yatırım ve ekonomik iş birliği seçenekleri tartışılmış, dünya ekonomisine entegrasyon hakkında görüşmeler yapılmıştır. Bu toplantının ardından başlayan zirveler kronolojik olarak; 1994-İstanbul, 1995-Bişkek, 1996-Taşkent, 1998-Astana, 2000-Bakü, 2001-İstanbul, 2006-Antalya, 2009-Nahçıvan, 2010-İstanbul zirveleri şeklindedir⁴. 1992 yılından itibaren düzenlenen Türk Dünyası zirveleri, Türkçe konuşan ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmiş ve 2009 Nahçıvan Anlaşması ile bir uluslararası örgüt yapısı ortaya çıkmıştır. Nahçıvan Anlaşması'nda resmi adıyla "Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi (TDKÜİK)" olarak geçen Türk Konseyinin temel amacı olarak; taraflar arasında iyi komşuluk, dostluk, işbirliği ve karşılıklı güvenin sağlanmasından bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra, konseyin hedefleri arasında ortak dış politika tutumlarının belirlenmesi, uluslararası düzeydeki sorunlarda (terörizm gibi) koordinasyon sağlanması, ortak çıkarları ilgilendiren konularda etkili iş birliğinin teşvik edilmesi, Türk Konseyi halklarının refahını artıracak adımların atılması ve ekonomik/sosyal gelişimin desteklenmesi, uluslararası insan hakları ve özgürlük standartlarına duyarlılık gösterilmesi, teknoloji ve spor gibi alanlarda etkileşimin artırılması, Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik çalışmaların düzenlenmesi gibi faaliyetler yer almaktadır⁵.

2010 İstanbul Zirvesi, Azerbaycan'dan İlham Aliyev, Kazakistan'dan Nursultan Nazarbayev, Türkmenistan'dan Gurbanguli Berdimuhammedov ve Kırgızistan'dan Roza Otunbayeva'nın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede alınan kararlar ile örgüt kendini "Türk Konseyi" olarak adlandırmıştır⁶. 2011 yılında Kazakistan'ın ev sahipliğinde Almatı'da gerçekleşen Türk

⁴ <https://www.turkkon.org/tr/zirveler> (Erişim Tarihi: 01.08.2023)

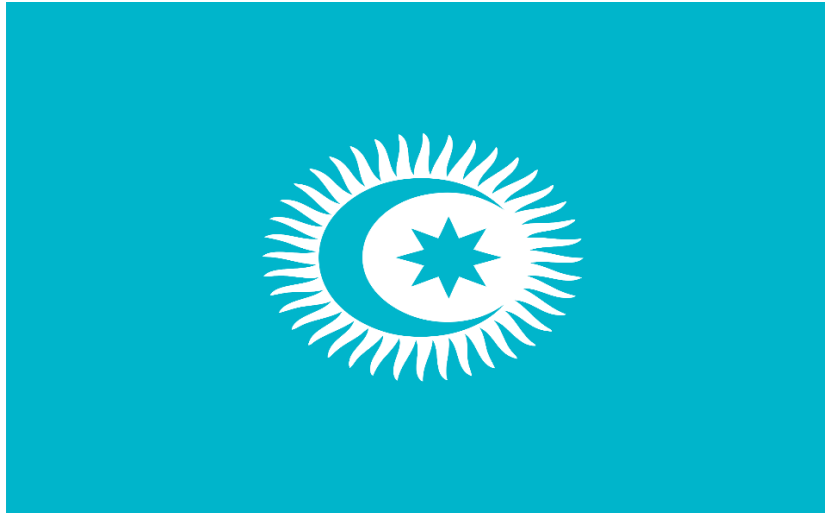
⁵ https://www.turkkon.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf (Erişim Tarihi: 02.08.2023)

⁶ AKÇAPA, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34), 473-491.

Konseyi'nin ilk zirvesi, “Ekonomik ve Ticari İş birliği” temasıyla düzenlendi ve ardından zirvelere düzenli bir şekilde devam edildi. Bu süreçteki yedinci zirve, Azerbaycan'ın ev sahipliğinde düzenlenmiştir ve özellikle Nahçıvan Anlaşması'nın onuncu yıl dönümüne denk gelmesi ve Özbekistan'ın Konseye katılımı nedeniyle bu zirvenin büyük öneme sahip olduğu söylenebilir⁷.

Konsey, yaptığı toplantılarda “ekonomi ve ticaret”, “eğitim, bilim ve kültür”, gibi konularda birçok kez bir araya gelmiştir. Özellikle “eğitim, bilim ve kültür” temalı İkinci Türk Konseyi Zirvesi'nde (Bişkek Zirvesi) Türk Konseyi'nin resmi bayrağı kabul edilmiştir. Bu durum konseyin kurumsal gelişimi açısından oldukça önemli bir adım olarak nitelendirilebilir. Türk Cumhuriyetlerinin milli bayraklarından alıntılar yapılarak oluşturulan bayrak, Türk devletleri arasındaki birlik ve beraberliğe de güçlü bir vurgu yapmaktadır.

Şekil 1: Türk Devletleri Teşkilatı Logosu ve Bayrağı

Türk Devletleri Teşkilatı'nın logosu ve bayrağı, Azerbaycan Cumhuriyeti bayrağının yıldızı, Kazakistan Cumhuriyeti bayrağının mavi rengi, Kırgız Cumhuriyeti bayrağının güneşi ve Türkiye Cumhuriyeti bayrağının hilalinden oluşmaktadır⁸.

Bu zirvede ayrıca kültür faaliyetleri kapsamında Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın kurulması, 2010 yılında kurulan Türk Akademisi'ne uluslararası haklar verilmesi, TÜRKSOY'un kurumsal yapısının güçlendirilmesi gibi kararlar da alınmıştır⁹. Astana'da faaliyetlerini sürdüren Türk Akademisi Türk kültürüne dair araştırmalar yapmakta, Türk dili ve kültürü gibi alanlardaki projeleri desteklemektedir.¹⁰ Bu akademinin kurulmasında Kazakistan

⁷ www.turkicstates.org/tr/zirveler (Erişim Tarihi: 01.08.2023)

⁸ <https://www.turkicstates.org/tr/logo-ve-bayrak> (Erişim Tarihi: 01.08.2023)

⁹ Amirbek, Aidarbek, Almasbek Anuarbekuly, Kanar Makhanov. 2017. “Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmiş ve Kurumsallaşması”. ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi: 164-204.

¹⁰ Başbuğ, Mehmet ve Sebahattin Sivrikaya. 2018. “Kültür-Sanat İlişkileri, İşbirlikleri ve Etkinlikleri”, (Yunus Emre Gürbüz, Edt.), 25 Yıllık Tecrübenin Ardından Türk Konseyi Bünyesindeki Ülkelerde Ortak Etkinlikler ve İş Birlikleri. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in rolü büyüktür.

Türk Konseyi Üçüncü Zirvesi 16 Ağustos 2013'te "Gebele Zirvesi" adıyla "ulaştırma" teması altında gerçekleştirilmiştir. Ulaştırma konusu tüm Türk Dünyası için oldukça önemli bir meseledir. Gebele Zirvesi'ne Türkiye Cumhurbaşkanlığı düzeyinde katılmış, Zirvede konuşan dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ulaştırma ağının iş birliği için en önemli basamaklardan biri olduğunun altını çizmiş ve "Türk dünyasının ekonomik ve kültürel alanda entegrasyonu, ülkelerimiz arasındaki ulaştırma altyapılarını birbirine bağlayacak projelerin hayata geçirilmesiyle sıkı sıkıya bağlıdır" şeklinde konuşmuştur¹¹.

Türk Konseyi'nin Dördüncü Zirvesi ise Türkiye'nin ev sahipliğinde Bodrum'da 5 Haziran 2014 tarihinde gerçekleşmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün başkanlık ettiği ve Nursultan Nazarbayev (Kazakistan), İlham Aliyev (Azerbaycan) ve Almazbek Atambayev (Kırgızistan)'in katıldığı toplantıda ekonomi, enerji ve güvenlik gibi çok sayıda alanda konular müzakere edilmiştir. Bu toplantıda alınan iki kararın altını çizmekte yarar vardır: Kıbrıs meselesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin talepleri ve Karabağ sorununda Azerbaycan'ın tezine yönelik destek kararları dikkat çekicidir. Bu durum konsey içinde sürekli dile getirilen iş birliği ve dostluk vurgusunun önemli bir göstergesi durumundadır.

2015 yılında Nazarbayev'in ev sahipliğinde Astana'da düzenlenen Beşinci Türk Konseyi zirvesi, medya ve enformasyon iş birliği temasıyla gerçekleşti. Zirvede, medya sektöründe iş birliği seçenekleri ele alındı ve Uluslararası "Türk Televizyon" adında bir kanalın kurulması dahil çeşitli konular masaya yatırıldı. Aynı zamanda kültürel enformasyon alanında Türk Konseyi çerçevesinde stratejiler izlemek için bir merkezin oluşturulması fikri de bu zirvede tartışılmıştır.¹²

2018 yılında Kırgızistan'ın Çolpan Ata şehrinde düzenlenen 6. Türk Konseyi zirvesi, "Gençlik ve Ulusal Sporlar" ana teması altında gerçekleştirildi. Kırgızistan Cumhurbaşkanı Jeenbekov'un ev sahipliğinde gerçekleşen zirveye Azerbaycan'dan İlham Aliyev, Kazakistan'dan Nursultan Nazarbayev, Türkiye'den Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan'dan Şevket Mirziyoyev ve Macaristan'dan Viktor Orban katıldı. Zirvede, Macaristan'a gözlemci statüsü verilmesi ve Türk Dili Konuşan Devletler Entegrasyonu'nun onaylanması gibi konular öne çıkmıştır. Ayrıca, gençlik ve spor faaliyetlerinde iş birliğinin artırılması amacıyla

¹¹ https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi-ucuncu-zirve-toplantisi-gebele_de-gerceklestirildi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 03.08.2023)

¹² Amirbek, Aidarbek, Almasbek Anuarbekuly, Kanar Makhanov. 2017. "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmiş ve Kurumsallaşması". *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*: 164-204.

müzakereler yapılmıştır¹³.

15 Ekim 2019'da Bakü'de gerçekleştirilen 7. Zirve'de Özbekistan Konsey'e tam üye olarak katılmıştır. Bu husus hedeflenen Türk Dünyası iş birliği entegrasyonu bağlamında umut verici ve son derece kritik bir gelişme olmuştur.

Tarihsel süreçten bahsederken Covid-19 sürecindeki çevrimiçi toplantıları da vurgulamak gerekmektedir. 10 Nisan 2020'deki çevrimiçi zirvede, Covid-19 mücadelesi konusu öne çıkmış ve bu Türk Konseyi tarihindeki ilk olağanüstü toplantı olarak kayda geçmiştir. Türk Konseyi'nin küresel bir sorunun çözümünde devreye alınması, konseyin entegrasyon seviyesini artırmak açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Ardından 31 Mart 2021'de gayri resmi bir zirve gerçekleştirilmiş, bu zirvede Kazakistan'ın Türkistan şehri Konsey'in manevi başkenti olarak ilan edilmiştir.

12 Kasım 2021'de Türkiye'de gerçekleştirilen 8. Olağan Türk Konseyi zirvesinde (İstanbul Zirvesi) Nazarbayev'in Onursal Başkan olarak Türk Konseyi isminin değiştirilmesi konusundaki önerisi dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Türk Konseyi'nin adı "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak güncellenmiş ve konsey aşamasından devletlerarası teşkilata geçiş adımı atılmıştır.¹⁴ Ayrıca zirvede Azerbaycan'ın Ermenistan karşısında elde ettiği II. Karabağ Savaşı başarısı da ele alınmış ve bu gelişmeden duyulan memnuniyet kamuoyuna ilan edilmiştir.

Bu zirve aynı zamanda "Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler" başlığı altında Türk Dünyası kapsamında yeni bir iş birliği zemininin de başlangıcını oluşturmaktadır. Zirveye Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Azerbaycan cumhurbaşkanları katıldı; ayrıca Macaristan Başbakanı Viktor Orban ve Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Bağdat Amreyev de hazır bulundu.

Bu zirve, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının 30. yıl dönümüne denk gelmesi nedeniyle de ayrıyeten özel bir öneme sahipti. Türk Devletleri Teşkilatı'nın bu dönemde vücut bulması ve Türkmenistan'ın gözlemci üye olarak katılması, Türk Dünyası'nın birliğine katkı sağlayacak unsurlar olarak değerlendirildi. Bu tarihi zirvede kararlaştırılan başlıca konular olarak şu hususlar kayda geçmiştir:¹⁵

---

¹³ AKÇAPA, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34), 473-491.

¹⁴ <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi> (Erişim Tarihi: 05.08.2023)

¹⁵ https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-konseyiturkistan-gayriresmi-zirvesi-bildirisi_2220. (Erişim Tarihi: 05.08.2023)

- “Türk Konseyi” adıyla faaliyet gösteren örgütün, “Türk Devletleri Teşkilatı” olarak yeniden adlandırılması.
- “Türk Yatırım Fonu” kurulmasına karar verilmesi.
- “Türk Dünyası 2040 Vizyon” belgesinin onaylanması.
- Teşkilat Başkanlığı, Azerbaycan'dan Türkiye'ye devredilmesi.
- Ulaştırma, lojistik, enerji gibi konularda iş birliğini arttırıcı faaliyetler yapılması konusunda fikir birliğine varılması
- Azerbaycan'ın Karabağ zaferi ile ilişkilendirilerek Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'e “Türk Dünyası Ali Nişanı'nın” takdim edilmesi.

Teşkilat, belirlenen ve kararlaştırılan konular özelinde iş birliğini geliştirirken Özbekistan'ın Semerkant şehrinde 2022 yılında gerçekleştirilen 9. Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) teşkilata gözlemci üye olarak dahil olmuş, bu durum özellikle Avrupa Birliği ülkeleri tarafından tepki çekse de teşkilatın yapısı ve dayanışması için büyük bir adım olarak görülmüştür.

“Türk Devri” sloganıyla 3 Kasım 2023'te Astana'da gerçekleştirilen 10. Zirvede gündem yaratan başlıca husus olarak ise katılım sağlayan ülke liderlerinin dil, kültür ve tarih ortaklığı konusunda birbirlerine ve kamuoyuna yaptıkları açıklamalardır. Zirve'de Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev tarafından Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'e Türk devletleri arasındaki işbirliğini güçlendirme doğrultusunda yaptığı çalışmaları vesilesiyle “Türk Dünyası Ali Nişanı” da verilmiştir.¹⁶ Bunların yanı sıra İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde TDT'ye gözlemci statüsü verilmesi çabasının hızlandırılması, TDT- Afrika Birliği ve TDT- Avrupa Birliği platformlarının oluşturulması için gerekli çalışmaların yapılması ve ortak toplantılar düzenlenmesi gibi konular teşkilat sekreteriyasının görevleri arasına eklenmiştir. Zirvenin ardından Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından “21.Yüzyılın Parlayan Yıldızı: Türk Devletleri Teşkilatı” adlı kitabın resmi sitede yayınlanması da önemli bir ayrıntı olmuştur.

Sonuç

30 yıllık sürece yönelik en önemli sonuç olarak; iş birliği adımlarının giderek AB benzeri bir entegrasyon modeline doğru evrilmekte olduğu hususundan bahsedilebilir. Bu noktada da dönüm noktası olarak 2021 yılındaki İstanbul Zirvesi gösterilebilir. Ayrıca bir başka sonuç olarak da giderek ortak mensubiyet ve biz duygusunun da zirvelere ve izlenen politikalara

¹⁶ Türk Devletleri Teşkilatı, “Özbekistan Cumhurbaşkanı 'Türk Dünyası Ali Nişanı' tevdi edildi” [Özbekistan Cumhurbaşkanına 'Türk Dünyası Ali Nişanı' tevdi edildi | Haberler | Türk Devletleri Teşkilatı \(turkicstates.org\)](https://www.turkicstates.org/)” (06.11.2023)

yansımakta oluşudur. Özellikle ikinci Karabağ Savaşı ve Türkiye’de yaşanan 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi’nde Türk Devletleri Teşkilatı ülkeleri tarafından verilen destek ve yardımlar bu noktada önemli göstergelerdir. Görülmektedir ki TDT ülkeleri dil, kültür ve tarih birliği konularına gün geçtikçe daha çok vurgu yapmaktadır. Bu arada II. Karabağ Savaşı sırasında verilen destek ve sonrasında ortaya çıkan, Zengezur Koridoru projesinde Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin ne kadar ileri seviyede olduğu da görülmüştür. 2024’te Kırgızistan ev sahipliğinde düzenlenecek zirvede ise özellikle üçüncü ülkelerle iş birliği hususları konusunda görüşmelerin gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Kaynakça

AKÇAPA, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 473-491.

Amirbek, A., Almasbek A., Kanar M. (2017). "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması". *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*: 164-204.

Başbuğ, M., & Sivrikaya S.. (2018). "Kültür-Sanat İlişkileri, İşbirlikleri ve Etkinlikleri", (Yunus Emre Gürbüz, Edt.), 25 Yıllık Tecrübenin Ardından Türk Konseyi Bünyesindeki Ülkelerde Ortak Etkinlikler ve İş Birlikleri. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

ŞAHİN, K., & CANDAN, G. (2023). PERFORMANCE ANALYSIS FOR THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES MEMBER COUNTRIES IN THE CONTEXT OF POWER ELEMENTS AND SUGGESTIONS IN TERMS OF SMART POWER. *Management and Political Sciences Review*, 5(1), 55-80. <https://doi.org/10.57082/mpsr.1260851>

Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi, Bildirileri Erişim Tarihi: 05.08.2023, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-konseyturkistan-gayriresmi-zirvesi-bildirisi_2220.

Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi, Temel Belgeler, Erişim Tarihi: 02.08.2023 https://www.turkkon.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_19395_1.pdf

Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi, Zirveler, Erişim Tarihi: 01.08.2023 <https://www.turkkon.org/tr/zirveler>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sitesi, Tutanaklar, Erişim Tarihi: 29.07.2023, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=3968&P5=B&page1=7&page2=7

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.08.2023 https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi-ucuncu-zirve-toplantisi-gebele_de-gerceklestirildi.tr.mfa